

11 OIKEUS JA MUUTTAVA VANHEMMUUS

Kirsti Kurki-Suonio

Neljä huoltajaa!

Pidin Helsingin yliopiston opiskelijoille lapsioikeuden kurssia 2000-luvun alkuvuosina. Eräs opiskelija näytti minulle tauolla oikeuden ratkaisua käytännön elämästä. Tuomioistuin ei siinä ollut hyväksynyt hakemusta, jossa lapsen kahden vanhemman lisäksi lapsen huolto oli pyydetty uskomaan kahdelle muulle aikuiselle. Tapauksesta kävi ilmi, että kyseessä oli paritalossa asuvat kaksi pariskuntaa. Talon toisessa asunnossa asui naispari ja toisessa miespari. Lapsi oli todennäköisesti yhden naisen ja yhden miehen yhteinen biologinen lapsi. Kaikki talossa asuvat neljä aikuista olisivat kuitenkin halunneet olla tämän yhden syntyneen lapsen huoltajia.

Olin hiukan hämmentynyt opiskelijan tuota ratkaisua kohtaan osoittamasta avoimesta kritiikistä. Kannustin kyllä yleensä opiskelijoita ennakkoluu-lottomaan ja avoimeen suhtautumiseen kaikenlaisiin perhe-elämän ilmiöihin. Olin omassa väitöskirjatutkimuksessani pohtinut lapsen huoltoa koskevien oikeudellisten tulkintojen ja ihanteellisena pidettyjen ratkaisuvaihtoehtojen muuttumista historian kuluessa meillä ja muualla. Nyt itselläni oli kuitenkin vaikeuksia pitää tuomioistuimen menettelyä kyseisessä tapauksessa niin ennakkoluuloisena ja henkilöiden yhdenvertaisuutta syrjivänä kuin opiskelijani ajatteli ja halusi minunkin ajattelevan. Olin nähnyt paljon kahden huoltajan välisiä riitoja. Ihmettelin itsekseni, millainen olisi huoltoriita, jossa neljä huoltajaa riitelisi lapsesta. Tai miten edes tavoitettaisiin kaikki neljä antamaan suostumuksensa, jos lapsi tarvitsisi kiireellisesti terveydenhuollon toimenpiteitä, vaikka varsinaisia ristiriitoja ei olisikaan? Eikö tuomioistuin ollut tehnyt aivan järkevän ratkaisun, kun huolto oli ”virallisesti” uskottu toiselle miehistä ja toiselle naisista? Perhe saattoi tietenkin keskinäisessä päätöksenteossaan noudattaa muunkinlaisia päätöksentekotapoja.

Tänä päivänä tiedän, että tapauksessa kuvattua perhettä kutsutaan neliapilaperheeksi ja että kyseessä on yleistyvä perhemuoto niin sanottujen sateenkaariperheiden joukossa. Neli- tai kolmiapilaperheen tarkoituksena on ratkaista lapsia ja aikuisia tyydyttävällä tavalla samaa sukupuolta olevien pariin kaipausta omaan lapsen saamiseen. Apilaperheessä lapselle tai lapsille turvataan läheinen yhteys kaikkiin heille läheisiin aikuisiin, ja kaikille aikuisille turvataan mahdollisuus olla osa heille läheisen ja ainutkertaisen lapsen arkea ja juhlaa. Tasa-arvoisesta avioliittolaista käytyjen keskustelujen vuoksi tiedän ja tunnistan entistä paremmin myös sen, miten tärkeää on, että yhteiskunta hyväksyy itse kunkin tasavertaiseksi jäsenekseen omine erityispiirteineen, ja että tämä hyväksyntä ilmenee myös lainsäädännössä ja oikeudellisissa ratkaisuissa. Laki edellyttää jokaisessa yksittäistapauksessa lapsen edun kannalta parasta ratkaisua. Mutta se, mitä lapsen etu merkitsee huoltajien lukumäärän kannalta, voi riippua myös siitä, miten kulloinkin ymmärrämme vanhemmuuden ja vanhemmuuden erilaiset ulottuvuudet. Voiko lapsen paras tarkoittaa yhden vanhemman yksinhuoltoa, vai kahden, kolmen tai vaikka neljän huoltajan yhteistä huoltoa?

Tätä kirjoittaessani Suomessa juhlistaan ensimmäisiä tasa-arvoisia hääjuhlia ja samalla kiistellään siitä, kuka pareja saa vihkiiä ja missä. Parisuhteiden osapuolten lisäksi samaa sukupuolta olevien puolisoitten asiat koskevat läheisesti myös heidän lapsiaan. Lapset eivät tule näihin tilanteisiin tietoisien valintojensa kautta vaan yksinkertaisesti siksi, että he ovat vanhempiensa lapsia. Muutokset, jotka parantavat näiden lasten oikeudellista asemaa, eivät ehkä ole aina yhtä kiisteltyjä kuin ne muutokset, jotka koskevat heidän vanhempiaan, mutta oikeudellinen mukautuminen uudentyyppisiin lapsiperheisiin tai tutumpienkaan lapsiperheiden uudentyyppisiin ratkaisuihin ei tästä huolimatta ole aina sujunut helposti. Yhtä kaikki perheen muodostamista, vanhemmuutta ja lasten hoivaa koskevat uudet ratkaisut muuttavat vähitellen vanhemmuuden kulttuurista kuvaa ja samalla myös sitä kuvaa vanhemmuudesta, jota oikeusjärjestelmä heijastaa.

Tarkoitukseni on pohtia, miten oikeuden kuva vanhemmuudesta on muuttunut. Onhan niin, että koko kulttuurinen käsityksemme siitä, kuka voi olla lapsen vanhempi tai mitä vanhemmuudelta odotetaan, on muuttuvaa ja edellyttää mukautumista myös oikeusjärjestykseltä. Toisaalta oikeus voi olla yhtenä tekijänä muuttamassa kulttuurista ymmärrystä vanhemmuudesta esimerkiksi parantamalla tietoisuutta lasten oikeuksista. Vanhemmuuden

ymmärtäminen muuttuu siis monien eri tekijöiden vuorovaikutuksessa kaiken aikaa, vähä vähältä.¹

Otan seuraavassa esille viisi näkökulmaa siihen, miten oikeuden kuva vanhemmuudesta on muuttunut tai parhaillaan muuttuu. Lähdän liikkeelle ajankohtaisesta samaa sukupuolta olevien parien asemasta vanhemmuuden näkökulmasta. Seuraavaksi tarkastelen toisenlaisen vaihtoehdoisen parisuhteen, nimittäin avoliiton, merkitystä vanhemmuuden näkökulmasta ja siinä tapahtunutta kehitystä.

Vanhemmaksi tullaan kuitenkin edelleen myös parisuhteen ulkopuolella tai siitä riippumatta, ja vanhemmuutta toteutetaan entistä useammin myös parisuhteen purkauduttua. Näissä oikeuden kuvissa isien merkitys on muuttunut äitiyttä näkyvämmiin. Isyyden entistä suurempi merkitys lapsen vanhempana ilmenee esimerkiksi siinä, että parisuhteen ulkopuolella isiksi tulleilla miehillä on entistä paremmat mahdollisuudet saada oma vanhemmuutensa oikeudellisesti vahvistetuksi. Tähän liittyviä ajankohtaisia muutoksia pohdin seuraavaksi.

Neljäs näkökulma liittyy isien asemaan. Isät haluavat olla nykyisin myös entistä aktiivisemmin mukana lastensa arjessa ja juhlassa, vaikka vanhempien keskinäinen parisuhde olisikin päättynyt, ja isät myös vaativat entistä näkyvämmiin oman vanhemmuutensa tunnustamista. Oikeusministeriössä on ryhdytty valmistelemaan uudistusta lakiin lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta, ja isien vaatimukset muodostavat yhden näkökohdan, johon tullaan ottamaan kantaa.

Viides näkökulma vanhemmuuteen laajenee koskemaan molempia vanhempia. Yhä useammin eronneet vanhemmat nimittäin jakavat vanhemmuuden hyvin konkreettisesti niin, että lapset asuvat vuoroin kummankin luona. Vaikka vanhemmuus näyttäytyykin vuoroasumista koskevassa kuvassa hyvin tasavertaisena, se on synnyttänyt myös paljon arvostelua. Onko vuoroasuminen hyvä vai huono vaihtoehto lapsen kannalta? Vanhemmuutta ei muutenkaan ole mahdollista tarkastella irrallaan lapsesta. Jos vanhemmuutta

1 Artikkelia kirjoittaessani olen samaan aikaan voinut ohjata opiskelijan, nyttemmin oikeustieteen maisterin Henrik Hirviniemen pro gradu -tutkielmaa Vanhemmuuden muutoksia ja oikeudellistuva sateenkaarivanhemmuus. Ks. Hirviniemi 2017. Keskustelut hänen kanssaan olivat mielenkiintoisia ja inspiroivia ja esitän niistä parhaat kiitokseni.

koskevan kuvan ei eduskunnassa nähdä heijastavan lapsen etua, se ei voi muuttua lainsäädännöllä vahvistetuksi oikeuden kuvaksi vanhemmuudesta.²

Yhteenvedossa pyrin vielä kokoamaan yhteen eri osia vanhemmuuden kokonaiskuvasta oikeudessa ja pyrin tekemään siitä joitain kokoavia huomioita.

Sateenkaariperheet ja oikeudellinen vanhemmuus

Kuten alun esimerkkitapauksessa ilmeni, niin sanotulla neliapilaperheellä oli tosiaan mahdollisuus hakea huollon uskomista kaikille neljälle aikuiselle jo yli 15 vuotta sitten. Tämä johtui siitä, että lapsen huolto on voitu 1980-luvulta alkaen uskoa yhdelle tai useammalle muullekin henkilölle kuin lapsen vanhemmalle joko yhdessä vanhemman tai vanhempien kanssa tai heidän sijastaan.³ Lapsen huoltoa koskeva päätös on siis toiminut eräänlaisena pääntoimijana sateenkaariperheiden lasten oikeudellisen erityisaseman tunnustamisessa. Lain tarjoamat monipuoliset vaihtoehdot huollon määrittämiselle soveltuvat hyvin myös sateenkaariperheiden tarpeisiin, vaikka lakia ei alun perin ajateltukaan juuri heitä varten.

Vanhemmuus on kuitenkin muutakin kuin lapsen huoltajuutta. Siihen kuuluu perintöoikeus, elatusvelvollisuus, tapaamisoikeus ja niin edelleen. Samaa sukupuolta olevien parien oikeudellinen vanhemmuus syntyy nykyisin yleensä kahdella tavalla, joko adoption kautta tai hedelmöityshoitojen ja adoption avulla.⁴ Adoptoitavat lapset voivat olla parin toisen osapuolen omia biologisia lapsia, jolloin puhutaan niin sanotusta perheen sisäisestä adoptiosta. Sen seurauksena parin molemmista osapuolista tulee lapsen oikeudellisia vanhempia. Hedelmöityshoidot mahdollistavat naisparille yhteisen lapsen niin, että parin toinen osapuoli tulee hoitojen avulla raskaaksi ja toinen osapuoli adoptoi syntyneen lapsen perheen sisäisenä adoptiona.

2 Lainsäädännön muutos on selvästi yleisin tapa muuttaa oikeudellisia ratkaisuja. Sitä harvinaisempi ja rajoittuneempi muutosvalta liittyy lähinnä korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden ennakkoratkaisuihin. Ks. esim. KKO 2012:11, jonka taustalla olivat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Grönmark ja Backlund -ratkaisut 6.7.2010, ja sitä seuranneet KKO 2014:13 ja KKO 2014:14. (Kysymys oli vuoden 1975 isyylain voimaantulon jälkeen annettua laista poikkeamisesta kanneajkojen osalta.) Keskityn tässä artikkelissani kuitenkin vain oikeuden muuttamiseen lainsäädännön avulla.

3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) tuli voimaan 1.1.1984. Huollon määrittämisestä muullekin kuin vanhemmalle on säädetty lain 9 §:ssä.

4 Varsinaisten lailla säädettyjen hedelmöityshoitojen ohella mahdollinen on ns. koti-inseminaatio, jolla tarkoitetaan lähinnä kotioloissa tehtyä yksinkertaista inseminaatiota, josta ei suoriteta palkkioita kenellekään.

Perheen sisäinen adoptio tuli mahdolliseksi rekisteröidyille pareille vuonna 2009.⁵ Samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuus tuli tuolloin ikään kuin näkyväksi oikeusjärjestyksessä.⁶ Tätä aiemmin lapsen yhteinen huolto oli ollut parien ainoa mahdollisuus jakaa vanhemmuutta. Perheen sisäinen adoptio edellyttää yleensä kuitenkin sitä, että lapsen toinen oikeudellinen vanhempi suostuu luopumaan omasta vanhemmuudestaan parin toisen osapuolen hyväksi. Tavallisempaa onkin, että adoptoitava lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoitojen avulla anonyymien luovuttajan sukusoluja käyttämällä.

Hedelmöityshoitoja koskeva laki tuli voimaan vuonna 2007. Tätäkään lakia valmisteltaessa samaa sukupuolta olevat parien lapsettomuuteen ei alun perin kiinnitetty huomiota. Noin 20 vuotta kestäneen valmistelun aikana keskustelua käytiin eri valmistelutyöryhmissä erityisesti kahden kysymyksen ympärillä.⁷ Ensimmäinen koski täysi-ikäisen lapsen oikeutta saada tietää sukusoluja luovuttaneen henkilöllisyys, toisin sanoen sen henkilön henkilöllisyys, josta hän polveutuu geneettisesti. Tähän kysymykseen vastattiin lopulta ehdottoman myönteisesti.⁸ Toinen kysymys koski sitä, tulisiko yksinäisille naisille myöntää oikeus saada lailla säädettäviä ja yhteiskunnan tuella annettavia hedelmöityshoitoja. Esitettiin esimerkiksi, että parin puuttuminen ei ole sellainen sairaus, jonka vuoksi hedelmättömyyttä pitäisi hoitaa. Aivan erityisesti keskusteltiin siitä, onko paikallaan, että edesautetaan sellaisten lasten syntymistä, joiden tiedettäisiin jo ennalta jäävän isättömiksi.⁹

Lopulliseen lakiin sisältyvät kuitenkin säännökset hedelmöityshoitojen antamisesta myös yksinäisille naisille. Ratkaisua perusteltiin pitkän valmisteluvaiheen aikana vakiintuneella käytännöllä.¹⁰ Vaikka asiasta ei varsinaisesti keskusteltu, oli tuolloin kuitenkin jo selvää, että hoitojen kohteena tulisi

5 Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001. Tuolloin muutettiin rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:ää.

6 Parisuhteiden rekisteröinti lopetettiin ns. tasa-arvoista avioliittolakia tarkoittavan muutoksen (L 156/2015) tultua voimaan 1.3.2017. Aiemmin rekisteröidyt parisuhteet jäävät voimaan eikä niiden oikeudellinen asema muutu. Rekisteröidyille pareille tuli myös mahdollisuus muuttaa suhteensa avioliitoksi tekemällä sitä koskeva ilmoitus maistraattiin (avioliittolain 1 a §). Ks. Avioliittolaki 234/1929.

7 Ks. tiivistelmä valmisteluvaiheista HE 3/2006 s. 22–25. Ensimmäinen, Lääkintöhallituksen nimeämä työryhmä antoi asiaa koskevan mietintönsä jo vuonna 1984. Kurki-Suonio 1988, 56–66.

8 Laki hedelmöityshoidoista 23 §.

9 HE 3/2006 s. 24–25. Varhaisemmassa esityksessä, jonka hallitus lopulta perui, ehdotettiin hoidon antamista heteroseksuaalisen parisuhteen ulkopuolella elävälle naiselle vain sillä ehdolla, että sukusoluja luovuttanut mies olisi vahvistettu lapsen isäksi ks. HE 76/2002, s. 16, 31–33. Sitä vastoin esteenä ei pidetty sitä, että nainen eläisi parisuhteessa toisen naisen kanssa (s. 32).

10 HE 3/2006 s. 16.

olemaan myös naisia, jotka elävät parisuhteessa toisen naisen kanssa.¹¹ Kun myöhemmin rekisteröidyn naisparin toiselle osapuolelle syntynyt lapsi sai perheen sisäisen adoption kautta vanhemmikseen parin molemmat osapuolet, oikeuteen oli ilmaantunut ikään kuin pieni nurkka, jossa oli tila sateenkaariperheen vanhemmuudelle.

Adoptiota koskevista tilastoista ilmenee, että likimain puolet perheen sisäistä adoptioista vahvistetaan nykyisin rekisteröityjen parien osapuolille.¹² Juridinen vanhemmuus turvaa lapsen asemaa erityisesti silloin, jos pari eroaa ja toinen vanhemmista muuttaa pois yhteisestä kodista: Lapsi voi eron jälkeenkin saada elatusta kummaltakin vanhemmalta, ja hänellä on oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaa.

Kun lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla, lapsen syntymän ja adoption vahvistamisen välille jää kuitenkin väistämättä tietty aikajänne, jota tarvitaan adoptioneuvonnan sekä erilaisten suostumusten antamiseen ja adoption vahvistamiseen tuomioistuimessa. Vaikka adoptiolaisissa on erityissäännös, jonka turvin aikajännettä on mahdollista lyhentää, kuluu adoption vahvistamiseen vähintään muutama viikko lapsen syntymästä.¹³ Vaikeita tilanteita voi syntyä esimerkiksi silloin, jos pari on raskauden aikana ajautunut erilleen, jolloin perheen sisäinen adoptio ei enää ole mahdollinen. Ongelma olisi mahdollista ratkaista, jos hedelmöityshoitoja voitaisiin antaa naisparille yhdessä – siis samalla tavoin kuin heteroseksuaaliselle avio- tai avoparille. Se kumppani, joka ei tule raskaaksi hoitojen yhteydessä, voisi tämän jälkeen tunnustaa lapsen samaan tapaan kuin isyys voidaan tunnustaa. Tunnustaminen voisi silloin tapahtua neuvolakäynnin yhteydessä jo ennen lapsen syntymää, ja vahvistettu vanhemmuus tulisi voimaan noin kuukauden kuluttua lapsen syntymän jälkeen eikä olisi riippuvainen parisuhteesta, kuten perheen sisäinen adoptio. Tällainen ehdotus äitiyslaksi laadittiin oikeusministeriössä vuonna 2014.¹⁴

Esitys äitiyslaksi oli siis tarkoitus antaa eduskunnalle yhtä aikaa nykyistä isyyslakia koskevan hallituksen esityksen kanssa.¹⁵ Tuolloinen hallitus oli kuitenkin erimielinen äitiyslakia koskevasta esityksestä, minkä vuoksi esitys jätettiin antamatta. Sitä tukemaan tehtiin kuitenkin kansalaisaloite

11 Ks. edellä, alaviite 9.

12 Suomen virallinen tilasto (SVT): Adoptiot 2015.

13 Ns. harkinta-ajan lyhentämisestä näissä tapauksissa on säännös adoptiolain 15 §:n 2 mom:ssa.

14 Äitiyslakityöryhmän mietintö OM 50/2014 s. 18–19.

15 Luonnos hallituksen esitykseksi, jossa oli äitiyslakityöryhmän mietinnön ohella otettu huomioon asiasta annetut lausunnot, oli päivätty 2.2.2015.

marraskuussa 2015, joka sai määräaikaan mennessä vaadittavat yli 50 000 kannattajaa. Hallituksen hylkäämä esitys äitiyslainsäädäntöön onkin parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä kansalaisaloitteen perusteella.¹⁶

Tasa-arvoisen avioliittolain tultua voimaan 1.3.2017 samaa sukupuolta oleville aviopareille avautui samalla mahdollisuus niin sanottuun vierasadoptioon. Puolisot voivat siis adoptoida yhdessä muutenkin kuin perheen sisäisesti.¹⁷ Muutos on ennen muuta periaatteellinen. Samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuudet adoptioon ovat tosiasiaa vähäiset. Niitä heikentää se, että ulkomaiset kansainväliset keskusviranomaiset ja yhteistyötahot voivat asettaa ehtoja lapsia adoptoiville. Tietävästi sellaisia yhteistyötahoja, jotka sallisivat esimerkiksi miesparien adoption, ei ole. Muita kuin perheen sisäisiä adoptioita on viime aikoina vahvistettu muutenkin aiempaa vähemmän, sillä adoptioon tarjotaan lapsia kaiken kaikkiaan aiempaa vähemmän. Sateenkaariperheiden vanhemmuus näkyy siis oikeudessa ennen muuta naisparien vanhemmuutena, sillä hedelmöityshoidot ja parin sisäinen adoptio – sekä tulevaisuudessa mahdollisesti äitiyden tunnustaminen – mahdollistavat heille yhteisen vanhemmuuden.

Entä apilaperheet? Sateenkaariperheiden taholta esitetty toive siitä, että lapselle olisi mahdollista vahvistaa useampia oikeudellisia vanhempia, ei ole edennyt lainsäädäntöehdotuksiin asti.¹⁸ Esimerkiksi äitiyslakia koskevan ehdotuksen mukaan lapsella voi olla vain kaksi oikeudellista *vanhemmaa*. Mahdollisuus esimerkiksi vahvistaa lapselle toinen äiti sulkeutuu pois, jos syntyneen lapsen kohdalla on mahdollista vahvistaa isyys isyyslain mukaan.¹⁹ Oikeudellisesti vahvistetun vanhemmuuden ohelle tai sijaan on kuitenkin edelleen mahdollista määrätä useampi *huoltaja*, kuten alussa esittämässäni esimerkissä.

Avoliittoperheet ja lapset

Vielä 1970-luvulla noin 90 prosenttia lapsista syntyi vanhempiensa avioliittoon. Vuonna 2013 enää 58 prosenttia kaikista syntyneistä lapsista syntyi vanhempiensa avioliiton aikana. Samaan aikaan kuitenkin kaikista avioliiton

16 KAA 3/2016.

17 Adoptiolain 8 §:n mukaan aviopuolisot voivat eräitä harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta adoptoida lapsen vain yhdessä.

18 Ks. esim. Sateenkaariperheet ry:n perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2014–2019 kohta 5 ”Useamman vanhemman juridinen vanhemmuus vahvistettava”.

19 Kansalaisaloitteen KAA 3/2016 sisältämä ehdotus äitiyslainsäädäntöön 3 §, kansalaisaloitteeseen sisällytynyt luonnos äitiyslainsäädäntöön (yksityiskohtaiset perustelut) s. 13.

ulkopuolella syntyvistä lapsista 76 prosentin arvioitiin syntyvän vanhempiansa vakiintuneessa parisuhteessa, siis avioliitossa, kun taas 1970-luvulla avioliiton ulkopuolella syntyvästä lapsesta oli huolehtinut useimmiten äiti yksin.²⁰

Vuonna 2014 kaikista lapsiperheistä hiukan vajaat 60 prosenttia oli sellaisia, joissa oli kaksi keskenään avioliitossa olevaa vanhempaa. Sellaisia lapsiperheitä, joissa vanhemmat olivat keskenään avioliitossa, oli puolestaan hiukan yli 19 prosenttia.²¹ Yhä merkittävämpi osa lapsiperheistä on siis sellaisia, joissa vanhemmat asuvat vakituisesti yhdessä avioliittoa solmimatta.²²

Suurin osa lapsista syntyy kuitenkin edelleen aviopareille. Näiden lasten suhde omaan äitiinsä ja isäänsä vahvistuu oikeudellisesti lapsen syntyessä ilman, että asialle tarvitsisi tehdä mitään erityistä. Äitiydestä ei edelleenkään ole voimassa lainsäädäntöä, sillä äitiyttä on vanhastaan pidetty selvänä tosiasiana (*mater semper certa est*)²³. Aviomiehen isyyttä koskeva oikeusperiaatekin tunnettiin jo roomalaisessa oikeudessa (*pater est quem nuptiae demonstrant*), ja se on pienin tarkennuksin edelleen voimassa. Silloin kun lapsen isä ja äiti eivät ole keskenään avioliitossa lapsen syntymän aikaan, isyys pitää sitä vastoin vahvistaa erikseen. Lapsen oikeudellisesta suhteesta isään säädetään isyyslaissa.

Suomessa tuli voimaan uusi isyyslaki vuoden 2016 alussa. Nykyisen isyyslain yhtenä tarkoituksena oli ajanmukaistaa avioliittoihin syntyvien lasten isyyden vahvistamisenettelyä, mitä koskeva tavoite oli otettu lakiesityksen antaneen pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmaan.²⁴ Uutta isyyslakia valmisteltaessa jouduttiin pohtimaan, millainen merkitys juuri *avioliitolla* tulisi olla syntyvän lapsen vanhemmuuden kannalta. Avoliittohan on voitu myös nähdä ikään kuin ideologisena kannanottona oikeudellisesti säädeltyä parisuhdetta, avioliittoa, vastaan. Voidaan siis kysyä, miksi parille, joka nimenomaisesti haluaa jättäytyä oikeudellisen säätelyn ulkopuolelle, tulisi säätää erityistä lainsäädäntöä? Toisaalta lasten mahdollisuus yhdenvertaiseen oikeudelliseen asemaan on kuitenkin haluttu turvata jo 1970-luvulta alkaen. Lapsethan eivät ole valinneet vanhempiansa parisuhteen laatua. Vähitellen avoparien keskinäisiin suhteisiin on alettu muutenkin puuttua lainsäädännöllä

20 Tiedot hallituksen esityksestä isyyslaiksi HE 91/2014 s. 4–5.

21 Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet 2014. Loput perheistä olivat äidin tai isän yksihuoltajaperheitä sekä rekisteröidyn parin ja lasten muodostamia lapsiperheitä.

22 Ks. eroavaisuuksista eri maakuntien välillä Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet 2015, 4. ”Maakuntien välillä eroja perhetyypeissä – aviopariperhe silti yleisin.”

23 Ehdotus lapsen synnyttäneen naisen äitiyden vahvistamisesta laissa sisältyy em. äitiyslakia koskevaan kansalaisaloitteeseen KAA 3/2016.

24 Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011.

myös tilanteissa, jotka muutoin johtaisivat oikeusjärjestelmän periaatteiden vastaiseen kohtuuttomuuteen. Tätä tarkoitusta varten säädettiin vuonna 2011 laki avoparien yhteistalouden purkamisesta.²⁵

Mutta miten pitkälle yhteiskunnan tulee mennä avoparien lasten oikeudellisen aseman järjestämisessä? Uutta isyyslakia valmisteltaessa esillä oli myös vaihtoehto, jonka mukaan lapsen äidin avoliitto synnyttäisi niin sanotun isyysolettaman, jonka mukaan myös äidin avopuolisoa pidettäisiin suoraan lain nojalla lapsen isänä samalla tavoin kuin avioliitossa.²⁶ Tällainen malli kuitenkin torjuttiin. Arveltiin, että isyys saattaisi silloin seurata pelkästään samassa osoitteessa asumisesta.²⁷

Vakiintuneitakaan avopareja ei edellisen isyyslain voimassa ollessa erotettu niistä tilanteista, joissa lapsi syntyi äidin satunnaisen suhteen tuloksena. Isyyden selvitysmenettely edellytti siksi aina vastaamista erilaisiin varsin intiimeihinkin parin yhteiselämää koskeviin kysymyksiin lapsen alkuperästä. Tällaista selvitysmenettelyä moitittiin nöyryyttäväksi ja myös byrokraattiseksi.²⁸ Joissain kunnissa lastenvalvojien sanottiin käytännössä tekevän avoparien kohdalla muita yksinkertaisempia ja nopeampia isyyden selvittämisiä, mikä taas johti pariin eriarvoiseen kohteluun.²⁹

Nykyisessä isyyslaissa tehty ratkaisu vaikuttaa olleen vastaus juuri mainittuun kritiikkiin. Siinä luotiin eräänlainen yksinkertainen ja perheystävällinen menettely isyyden selvittämiseksi ja tunnustamiseksi. Apuun otettiin äitiysneuvola. Perheeseen odotusaikana tutustunut terveydenhoitaja tai kättilö voi vastaanottaa tunnustamisen silloin, kun hänen havaintojensa mukaan isyydessä ei ole mitään epäselvää. Lisäksi edellytetään, että vanhemmat ymmärtävät, mitä isyyden vahvistaminen merkitsee ja että tuleva äiti hyväksyy tunnustamisen. Vaikka laissa ei tätä suoraan sanotakaan, edellytykset täytyvät epäilemättä helpoimmin silloin, kun vanhemmat ovat vakiintuneessa avoliitossa.³⁰

25 Tässä artikkelissa ei puututa sosiaaliturvaa ja -etuuksia koskevaan lainsäädäntöön, jossa avoliitot on säännönmukaisesti rinnastettu avioliittoihin. Sama koskee tietyn edellytyksin mm. verolainsäädäntöä.

26 HE 91/2014 s. 11. Tämän tyyppeisiä ehdotuksia oli tehty mm. Isätoimikunnan mietinnössä (1999).

27 HE 91/2014 s. 11.

28 Näin kansanedustaja Rosa Meriläinen (vihr.) kirjallisessa kysymyksessään KK 868/2006 vp. Ks. myös kansanedustaja Sari Palmiin (kd.) kirjallinen kysymys KK 172/2008 ja siihen liittyvä ministeri Leena Luhtasen vastaus.

29 Gottberg 2010, 141. Ks. myös Kasurinen 2007, 31.

30 Isyyslain 16 §.

Neuvolassa tapahtuva isyyden tunnustaminen on siis pyritty luomaan mahdollisimman joustavaksi ja vanhempien yksityisyyttä kunnioittavaksi. Siihen kuuluu vielä mahdollisuus allekirjoittaa sopimus tulevien vanhempien yhteishuollosta, jonka lastenvalvoja voi vahvistaa, kun isyys on tullut voimaan.³¹ Lapsen ja vanhempien väliset oikeudelliset suhteet on tällöin saatettu vastaamaan avioliiton aikana syntyneen lapsen ja hänen vanhempiensa oikeudellisia suhteita. Siinä tapauksessa, että edellä kuvatut edellytykset eivät syystä tai toisesta täyty, isyyden selvittämismenettely siirtyy lastenvalvojan hoidettavaksi.

Lapsen tunnustaneella miehellä ja lapsen äidillä on kuitenkin vielä mahdollisuus perua tunnustus tai tunnustamisen hyväksyminen 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä.³² Mitään peruuttamatonta isyysasiassa ei siis tapahdu ennen kuin lapsi itse ilmiänsuunsa ja omana elävänä persoonanaan on osa perheen konkreettista todellisuutta. Myös siinä tapauksessa, että jompikumpi vanhemmista peruu oman tahdonilmaisunsa, isyyden selvittäminen jää lastenvalvojan tehtäväksi.³³ Tämä peruuttamismahdollisuus osoittaa, miten tärkeänä on pidetty sitä, että avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isäksi vahvistetaan juuri lapsen oikea biologinen isä, lapsen geneettinen vanhempi. Määräajan jälkeen lastenvalvoja lähettää isyyttä koskevat asiakirjat maistraattiin, joka vahvistaa isyyden.³⁴

1970-luvulla lapsia koskevan lainsäädännön tärkeimmäksi tavoitteeksi oli otettu lasten syntyperästä johtuvan eriarvoisuuden poistaminen. Yhtenä taustatekijänä oli jo tuolloin avoliittojen ilmaantuminen, vaikka ne eivät tuolloin vielä olleetkaan kovin yleisiä nykyiseen verrattuna. Tämä tavoite heijastui vuoden 1975 isyyslain ja lapsen elatusta koskevan lakiin.³⁵ Vuoden 1984 alusta voimaan tullut laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta mahdollisti vielä vanhempien yhteishuollon myös vanhempien asuessa avoliitossa. Yhteishuollosta

31 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 a §.

32 Isyyslain 17 §.

33 Selvitys on myös mahdollista käynnistää pelkästään sen varmistamiseksi, että esimerkiksi äidin avopuoliso todella on syntyneen lapsen isä. Lastenvalvoja voi tilata isyyden selvittämiseksi DNA-tutkimukset toimistossa otetuista sylkinäytteistä. Tutkimukset ovat osapuolille maksuttomia. Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta, 2, 13 ja 20 §; Helin 2016, 118.

34 Tunnustettu ja vahvistettu isyys samoin kuin avoliitossa syntyneen lapsen isyys on mahdollista kumota isyyden kumoamiskanteella. Kumoamisesta on säädetty isyyslain 7 luvussa (39–47 §).

35 Ks. Kurki-Suonio 1999, 427–439. Evankelis-luterilaisen kirkon piiristä tuolloin esitetystä kritiikistä ks. Kurki-Suonio 1999, 428 alaviite 79, jossa viitataan Matti Joensuun (1972) ja Jouko Sihvon (1976) kirjoituksiin.

tuli mahdolliseksi sopia lastenvalvojan luona tehtävällä sopimuksella.³⁶ Yhteishuollosta sopiminen saavutti varsin pian avoliitossa asuvien vanhempien suosion.³⁷ Edellä olevat lainsäädäntöuudistukset olivat avoliittoperheiden osalta eräänlainen päänavaus. Avoperheiden lasten oikeudellinen asema tuli mahdolliseksi – tosin jonkin verran vaivaa nähden – saattaa yhdenveroiseksi avioliittoperheiden lasten oikeudellisen aseman kanssa.

Nykyinen, vuoden 2016 alusta voimaan tullut isyyslaki merkitsi mielestäni avoliittoperheiden entistä parempaa huomioimista isyyden tunnustamismenettelyssä. Siinä ei kuitenkaan pidetty mahdollisena avoliittoperheiden asettamista täysin samaan asemaan avioliittoperheiden kanssa. Tämän voi nähdä heijastavan avoliittoperheiden tilannetta muussakin vanhemmuuteen liittyvässä lainsäädännössä. Esimerkiksi hedelmöityshoitoja on voitu antaa ”*avioliiton omaisessa suhteessa eläville pareille*” vuodesta 2007 alkaen.³⁸ Avoliittoperheeseen hoitojen avulla syntyvän lapsen suhde isään tulee kuitenkin vahvistaa tunnustamalla.³⁹ Selvempi ero avoliittoihin syntyy kuitenkin siitä, että avopuolisot eivät edelleenkään voi adoptoida lasta yhdessä, sillä tämä mahdollisuus on varattu vain aviopuolisolle ja perheen sisäisen adoption kautta lisäksi rekisteröidylle parille.⁴⁰ Avoliittoperheiden sulkeminen yhteisadoption ulkopuolelle vahvistettiin viimeksi vuonna 2012, kun nykyinen adoptiolaki säädettiin.⁴¹ Adoptiolaki heijastaa siten edelleen käsitystä, jonka mukaan avioliiton uskotaan tuottavan lapselle paremman suojan kuin avioliiton. Tietystä miehestä adoptiolain ja hedelmöityshoitolaista erilainen suhtautuminen avioliitossa oleviin vanhempiin vaikuttaa ristiriitaiselta. Kummankin lain perusteella tulevien vanhempien edellytetään tarjoavan lapselle hyvät ja

36 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 ja 9 §.

37 Kurki-Suonio 1999, 466–469, jonka mukaan 51 % vuonna 1988 ja vuonna 1990 jo 61 % sopimuksista koski avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia, alaviite 110.

38 Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006 tuli voimaan 1.3.2007. 1.3.2017 alkaen avio- ja avopareihin on luettu myös samaa sukupuolta olevat naisparit. Ks. 2 §:n kohta 2 (muutettu lailla 254/2016).

39 Isyyslain 3 §.

40 Kuten edellä todettiin, parisuhdetta ei voi enää 1.3.2017 jälkeen rekisteröidä, sillä rekisteröinti korvattiin mahdollisuudella solmia avioliitto. Aiemmin rekisteröidyt parisuhteet jäivät kuitenkin voimaan.

41 Avoliitossa asuva henkilö voi periaatteessa adoptoida lapsen yksin. Hänen avoparinsa ei siis voi adoptoida lasta ns. perheen sisäisen adoption kautta samoin kuin esim. rekisteröineet parit. Ks. adoptiolain 9 §. Tapauksessa KKO 2005:64 korkein oikeus purki adoptiopäätöksen, kun kävi ilmi, että adoptio oli perustunut erehdykseen. Avopuolisot olivat pitäneet adoptiota perheen sisäisenä. Tosiasiassa adoption vahvistamisen jälkeen biologisen vanhemman oikeudellinen vanhemmuus olikin lakannut.

turvalliset kasvuedellytykset.⁴² Adoption edellytyksissä painotetaan kuitenkin myös pysyvän perheen merkitystä adoptoitavalle lapselle. Avioliiton katsottiin antavan tämän pysyvyyden ja suojan avoliittoa paremmin.⁴³

Edellä kuvasin sitä, miten vanhemmuus sateenkaariperheissä on ikään kuin vähä vähältä ja pienin osin tulossa osaksi sitä kuvaa vanhemmuudesta, jota oikeusjärjestys heijastaa. Sateenkaariperheiden kohdalla kysymys on ainakin toistaiseksi pienestä, joskin yhdenvertaisuuden näkökulmasta tärkeästä ryhmästä. Avoliittoperheet ovat sitä vastoin muuttumassa entistä selvemmin sellaiseksi valtavirtaiseksi avoliittoperheen vaihtoehdoksi, joka otetaan huomioon myös oikeusjärjestyksessä. Mahdollisuus tunnustaa isyys ja allekirjoittaa yhteishuoltosopimus joustavasti neuvolakäynnin yhteydessä jo ennen lapsen syntymää on selkeä osoitus tästä. Toistaiseksi oikeuden kuvassa avoliittoperheen ja avoliittoperheen vanhemmuuden välillä on kuitenkin vielä eroa avoliittoperheen hyväksi. Tämä tulee selvimmän näkyviin adoption edellytyksiä koskevassa lainsäädännössä.

Oikea isä, vanhempien tasa-arvo ja lapsen etu

”Ex-liigakiekkoilijan raskas isyyskiista päättyi suruun” otsikoi Iltalehti 9.9.2015. ”Olen henkisesti aivan rikki, N.N. sanoo ääni murtuen puheliin.” Mitä oli tapahtunut?

Lehtitiedoista ilmeni, että entinen jääkiekkoilija oli seurustellut naimisissa olevan naisen kanssa⁴⁴. Nainen oli ollut eroaikeissa, mutta peruuttanut avioerohakemuksensa sen jälkeen, kun hänen odottamansa lapsi oli syntynyt. Nainen oli tuossa vaiheessa palannut takaisin aviomiehensä luokse. Jääkiekkoilijan mielestä syntynyt lapsi oli hänen. Koska lapsi oli kuitenkin syntynyt avioliiton aikana, lapsi oli lain mukaan äidin ja hänen aviomiehensä yhteinen. Tuolloin voimassa ollut isyyslaki ei mahdollistanut aviomiehen

42 Laki hedelmöityshoidoista 8 §:n 5 kohta, adoptiolain 2 §:n 2 kohta.

43 Adoptiolain 2 § 2 mom. Avioliiton ajateltiin lakiehdotuksen mukaan turvaavan lapselle mahdollisimman vakaat kasvuolosuhteet ja suojaavan paremmin lapsen asemaa myös puolisoiden erossa. HE 47/2011 s. 23. On kuitenkin mielenkiintoista, että avoliitossa asuvien vanhempien mahdollisuus adoptoida yhdessä oli esillä jo vuoden 1979 lapseksiottamislakia valmisteltaessa. Silloinkin avoparien yhteinen adoptio torjuttiin, koska avoliittoa ei pidetty riittävän turvallisenä. Tuolloin huomiota kiinnitettiin myös siihen, etteivät lapsen huoltoa ja elatusta koskevat normit ota avoliittoa riittävästi huomioon. HE 147/1978 s. 10. Tilanne on kuitenkin tällä välin korjaantunut, kuten edellä todettiin.

44 Iltalehti 9.9.2015, Helsingin Uutiset 8.9.2015, Iltasanomat 28.5.2009 ym.

isyyden kumoamista ilman lapsen äidin, tämän aviomiehen tai molempien myötävaikutusta, ellei lapsi itse halunnut asian selvittämistä.

Lapsella on oikeus ajaa itse vaadittavaa isyyden kumoamiskannetta. Tuojääkiekkoilijan seurustelukumppanin lapsi oli kuitenkin niin pieni, ettei hänellä ollut mahdollisuutta muodostaa itse asiasta omaa näkemystä. Tapauksessa oli silti arvioitu korkeinta oikeutta myöten kysymystä siitä, olisiko mahdollista määrätä lapselle erityinen edunvalvoja ajamaan lapsen puolesta kannetta äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi. Tämän jälkeen olisi ollut mahdollista aloittaa isyyden vahvistamismenettely. Korkein oikeus punnitsi asiaa voimassa olleen oikeuden, ennakkotapausten sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeustapausten valossa.⁴⁵ Korkeimman oikeuden tekemä ratkaisu merkitsi sitä, ettei entisen jääkiekkoilijan tavoittelemaa kannetta ollut mahdollista nostaa. Lapsi, jota hän piti omana biologisena lapsenaan, jäi siis oikeudellisesti äidin aviomiehen lapseksi. Ainoastaan lapsi itse saattaisi 15 vuotta täytettyään ryhtyä oikeusteitse toimiin, joiden seurauksena hänen isäkseen voitaisiin vahvistaa toinen henkilö.

Entinen jääkiekkoilija oli tämän seurauksena lehtitietojen mukaan ”henkisesti aivan rikki”. Lehtikuvassa hän istuu leikkipuistossa nalle kainalossaan ja toisessa kädessään valokuva lapsesta. Hän näyttää isältä, joka kaipaava lastaan.⁴⁶

Entinen jääkiekkoilija on esimerkki uudenlaisesta avioliiton ulkopuolisesta isästä, jolle syntynyt lapsi on arvokas perheenjäsen silloinkin, kun lapsi ei synny vakiintuneeseen parisuhteeseen. Näytti siltä, että hän todella halusi sitoutua lapsensa elatukseen ja kaikenlaisen hoivaan ja huolenpitoon. Hän oli valmis asian vuoksi raskaaseen oikeustaisteluun, joka kaikesta huolimatta päättyi hänen kannaltaan surullisesti.

Avioliiton ulkopuolella syntyneisiin lapsiin ei ole aina suhtauduttu tällä tavoin. 1900-luvun alkupuolella aviottoman lapsen syntymiseen yhdistyi yleensä yksinäisen äidin ja lapsen vähävaraisuus ja osattomuus. Lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella oli moraalisesti tuomittavaa, ja aviottomien lasten muita heikompi oikeusasema oli vallitsevan moraalikoodin mukainen. Elatusasioiden ohella kunnalliset lastenvalvojat valvoivat äitien moraalisia edesottamuksia. Lapsille pyrittiin turvaamaan välttämätön toimeentulo määräämällä kullekin elatusvelvollinen. Pakolla määrätty elatusvelvollisuus

45 Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu KKO 2015:59.

46 Tapauksen mediajulkisuuteen kiinnitti huomiotani opiskelijani Iisakki Anttila notaaritutkielmaansa. Esitän hänelle tästä lämpimät kiitokseni.

sellaista lasta kohtaan, jonka polveutumisesta ei ehkä ollut varmuutta, ei ymmärrettävästi ollut toivottua eikä haluttua.⁴⁷

1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun yhteiskunnallisen murroksen yhteydessä alettiin vaatia yhteiskunnan muuttamista tasa-arvoisemmaksi. Aviottomien lasten ja heidän äitiensä ymmärrettiin olevan perusteettoman yhteiskunnallisen eriarvoisuuden uhreja. Uudenlainen ajatus kaikkien lasten yhdenvertaisuudesta oli ilmennyt jo vuoden 1959 YK:n Lasten oikeuksien julistuksessa. Suomen lainsäädäntöä alettiin uudistaa uusien näkemysten mukaiseksi. Erilaisia perheitä haluttiin nyt kohdella neutraalisti, ja avioton lapsi muodosti äitinsä kanssa yhden perheen.

Biologian ja lääketieteen kehitys, ennen muuta veriryhmämääritysten kehittyminen, tekivät osaltaan mahdolliseksi isyyden vahvistamisen vuodesta 1976 alkaen. Samaan aikaan myös lasten elatuksesta alettiin määrätä yhtäläisin kriteerein.⁴⁸ Uusi aika merkitsi myös aviottomien äitien holhouksen päättymistä. Lastenvalvojat eivät enää päättäneet äitien ja heidän lastensa asioista heidän puolestaan, ja äidit saivatkin mahdollisuuden halutessaan kieltäytyä isyyden selvittämispalvelusta. Äidillä oli siis valta päättää, ettei isyyden vahvistaminen ollut hänen lapsensa edun mukaista.⁴⁹

Aviottomien äitien 1970-luvulla isyyden selvittämisessä sama hyvin riippumaton asema tulee ymmärrettäväksi, kun sitä tarkastellaan historiallisessa yhteydessään. Vähitellen sitä alettiin kuitenkin pitää epäoikeudenmukaisena. Tähän on monia syitä. Vuosien varrella suunnittelemattomien raskauksien lukumäärät ovat vähentyneet. Samaan aikaan mahdollisuudet selvittää lapsen ja mahdollisen isän välinen sukulaisuus ovat parantuneet huomattavasti.⁵⁰ Kenties tärkein syy epäoikeudenmukaisuuden kokemukselle lienee kuitenkin isyyden entistä suurempi arvostus. Tästä oli vähitellen ollut nähtävissä merkkejä.⁵¹

47 Ks. erityisesti Mikkola 1972; Helin 2016, 9–11; Mahkonen 1978, 79–82.

48 Vuoden 1975 isyyslaki ja laki lapsen elatuksesta. Ks. ns. lapsipaketista tarkemmin Kurki-Suonio 1999, 429–434.

49 ”Lastenvalvoja ei siis saa painostaa äitiä isyyden vahvistamiseen. Tälle tulee päinvastoin antaa riittävät tiedot itsenäisen mielipiteen luomiseen asiasta.” Mattila 1980, 24–25. Ks. myös Kurki-Suonio 1988, 59–61.

50 Ks. hallituksen esitys laiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta HE 56/2004 s. 8–9.

51 Ks. esimerkiksi kansanedustajien Akaan-Penttilä (KK 958/2005 vp.) ja Heinonen (KK 465/2009 vp.) kirjallisia kysymyksiä, joissa arvosteltiin äitien oikeutta kieltää isyyden selvittäminen ilman mitään seurauksia.

Kun oikeusministeriössä ryhdyttiin vuonna 2012 valmistelemaan uutta isyyslakia, katsottiin, että äidin oikeus vastustaa lapsensa isyyden selvittämistä tuli poistaa, koska sitä pidettiin ongelmallisena sukupuolten tasa-arvon kannalta. Mietinnössä painotettiin myös sitä, että YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella tulisi lähtökohtaisesti olla oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.⁵²

Tämän luvun alussa mainitsemani entisen jääkiekkoilijan isyyden vahvistamiseen liittyvä tapaus tuli vireille käräjäoikeudessa vuonna 2012 suurin piirtein samoihin aikoihin kuin oikeusministeriössä asetettiin työryhmä pohtimaan isyyslain uudistamista. Kun juttu oli korkeimman oikeuden ratkaistavana vuonna 2015, uusi isyyslaki oli jo annettu, mutta se ei ollut vielä tullut voimaan. Käsiteltävänä ollut tapaus ei kuitenkaan mahdollistanut tulkintaa, joka olisi syrjäyttänyt vielä silloin voimassa olevan lain.⁵³

Nykyisen isyyslain voimaantulo vuoden 2016 alusta alkaen on tarkoittanut sitä, ettei avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen äiti ole enää voinut estää vastustamisellaan lapsensa isyyden selvittämistä.⁵⁴ Uusia oikeudellisia instrumentteja isyyden selvittämiseksi on nyt annettu sekä miehelle, joka pitää itseään lapsen isänä, että perheelle, johon lapsi on syntynyt. Niiden avulla isyyttä on mahdollista selvittää entistä helpommin. Pisimmälle menevin on oikeus, jota käyttäen itseään isänä pitävä mies voi – tosin eräin hyvin rajoitetuin edellytyksin – saattaa itse vireille oikeudenkäynnin. Tämän oikeudenkäynnin seurauksena hänellä on mahdollisuus saada oma isyytensä vahvistetuksi ja tulla siis oikeudelliseksi isäksi. Prosessin tuloksena miehellä on siis mahdollisuus ikään kuin syrjäyttää äidin aviomies isyydestä riippumatta tämän ja lapsen äidin vastustuksesta.⁵⁵

Entisellä jääkiekkoilijalla olisi siten uuden lain nojalla saattanut olla mahdollisuus saada oma isyytensä selvitettyksi ja vahvistetuksi toivomallaan

52 Isyyslain uudistaminen OM 56/2013 s. 68, HE 91/2014 vp s. 11–12, 20. YK:n lapsen oikeuksien sopimus vuodelta 1989 oli tosin ratifioitu Suomeen jo vuonna 1991, mutta 7. artiklaan alettiin vedota lapsen alkuperänsä tuntemisen tueksi vasta myöhemmin.

53 KKO 2015:59. Ratkaisussa oli kysymys mm. lapsen puhevallan käytöstä ja muista lähinnä prosessuaalisista kysymyksistä. Korkein oikeus selvitti kuitenkin myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön edellä mainitun Nylund-päätöksen jälkeen. Tuo käytäntö ei KKO:n mukaan ollut kuitenkaan muuttanut ihmisoikeuksien tulkintaa niin, että asia olisi tullut ratkaista toisin.

54 Isyyslain 11 §.

55 Isyyslain 41 ja 42 §.

tavalla edellyttäen kuitenkin vielä, että tuomioistuimien olisi arvioinut menettelyn olevan syntyneen lapsen edun mukainen.⁵⁶

Lapset, jotka eivät synny vakiintuneeseen parisuhteeseen, ovat nykyisin yhä harvinaisempia. Osa näistä lapsista syntyy hedelmöityshoitojen seurauksena, eivätkä isyyskysymykset tule heidän kohdallaan ajankohtaisiksi. Edelleen kuitenkin lapsia syntyy silloinkin, kun äiti ei elä vakiintuneessa parisuhteessa tai kun lapsi syntyy avioliiton aikana mutta avioliiton ulkopuolisesta suhteesta. Isyyskysymykset näyttävät silloin hyvin toisenlaisessa valossa kuin avioliittojen yhteydessä. Tämä ero on viimeisinä vuosikymmeninä tullut entistä selvemäksi.

Kun kysymys on vakiintuneen parisuhteen ulkopuolella syntyvän lapsen oikeudellisesta asemasta, on viime vuosikymmeninä tavallaan tasapainoilu äitien ja isien oikeuksien välillä. Viimeisessä isyyskysymyksiä koskevassa lainuudistuksessa nähtiin tarvetta tasapainottaa oikeuden punnuksia isien suuntaan, sillä myös isät ovat kiinnostuneita lapsistaan ja isyydestään.⁵⁷ Tärkeää on kuitenkin korostaa sitä, että sukupuolten välisen tasapainon ohella lapsen asema ja hänen etunsa on kaiken aikaa kehittynyt omaan suuntaansa siten, että lapsen itsenäisiä oikeuksia ja hänen etujaan on painotettu entistä enemmän. Niinpä isienkin oikeudellisen aseman vahvistuminen on ollut osaltaan mahdollista sen vuoksi, että oikeutta tuntea oman isän henkilöllisyys on entistä selvemmin pidetty myös lapsen oikeuksien yleissopimuksessa turvattuna lapsen oikeutena ja lähtökohtaisesti myös hänen etunaan.⁵⁸

56 Isyyslain 42 §:n mukaan edellytyksenä on, että lapsen äiti ja hänen aviomiehensä eivät ole asuneet yhdessä lapsen syntymän aikaan sekä vielä, että itseään isänä pitävä mies on itse joko asunut äidin kanssa yhdessä lapsen syntymän aikaan ja myös osallistunut lapsen hoitoon tai että hänellä ja lapsen äidillä voitaisiin muulla tavoin todeta olleen perheyhteyteen rinnastettava suhde. HE 91/2014 s. 54–56. Perheyhteyteen rinnastettavalla suhteella ilmeisesti viitataan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8. artiklassa tarkoitettuun perhe-elämään ja ihmisoikeustuomioistuimen asiaa koskevaan oikeuskäytäntöön. Näin myös Helin 2016, 216–221.

57 HE 91/2014 s. 22.

58 HE 91/2014 vp s. 12–15, 20, ks. myös edellä alaviite 41.

Isät ja lapset eron jälkeen – vieraannuttamisilmiön puolesta ja sitä vastaan

Oikeusministeriö asetti tammikuussa 2016 työryhmän valmistelemaan lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain uudistamista.⁵⁹ Työryhmän työskentelyn pohjaksi ministeriössä julkaistiin muistio niistä ongelmakohdista ja uudistus- tarpeista, joita oikeusministeriön tietoon oli tullut siihen mennessä. Muistio on tavallaan esiteltyt julkiselle keskustelulle uudistushankkeen suuntaviivat, sillä se on ollut pohjana myös sille keskustelulle, jota tähän mennessä uudistuksesta on julkaistu.⁶⁰

Muistioon kirjatusta monista mahdollisista uudistamisen kohteista kaksi on erityisen mielenkiintoista juuri vanhemmuuden muutoksen näkökulmasta. Niistä ensimmäinen on tavallaan jatkoa edellä selostetulle isien emansipoitumiselle isyysasioissa. Erityisesti isät ovat nimittäin alkaneet vaatia oikeusjärjestelmältä määrätietoisempia toimia ja ankarampaa puuttumista *vieraannuttamiseksi* nimitettyä ilmiötä vastaan. Kysymys on nostettu myös lapsenhuoltolain uudistamisteemoihin oikeusministeriön muistiossa. Toinen vanhemmuuden muutokseen liittyvä näkökohta on niin sanotun *vuoroasumisen* yleistyminen. Lakia uudistettaessa onkin määrä arvioida myös sitä, tulisiko eronneiden vanhempien lasten asuminen vuorottain kummankin vanhemman luona olla entistä selkeämmin yksi vaihtoehto lapsen huoltoa ja asumista koskevalle ratkaisulle. Vuoroasumiseen palaan myöhemmin artikkelissa.

Eronneiden isien aktivoituminen Suomessa erilaisiksi verkkoryhmiksi ja -keskusteluiksi lienee alkanut 2000-luvun puolenvälin paikkeilla. Taustalla ovat usein olleet pettymykset lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeviin ratkaisuihin sekä niiden toteutuksiin. Tätä ilmiötä kuvaa muun muassa Matti Kauppinen ja seitsemän muun vasemmistoliiton kansanedustajan vuonna 2007 tekemä kirjallinen kysymys ministeri Braxille, joka oli otsikoitu ”Miesten huoltajuus oikeuksien parantaminen”. Kysymyksessä esitetään huoli

59 Työryhmän määräaika päättyy 31.8.2017, toisin sanoen tämän artikkelin kirjoittamismääräajan jälkeen, mutta ennen teoksen julkistamista. Työryhmän asettamis päätös on nähtävillä oikeusministeriön verkkosivuilla samoin kuin muistio lain uudistamistarpeista sekä tiivistelmä lausunnoista sekä verkkokeskustelusta oikeusministeriön vaikutuslakiin.fi-sivuilla. Ks. OM 36/2016.

60 OM 35/2016. Yhteenveto verkkokeskustelusta OM 36/2016.

”äitejä suosivista huoltoratkaisuista” sekä siitä, että niin monet lapset eivät eron jälkeen tapaa lainkaan toista vanhempaansa.⁶¹

Vuonna 2012 eduskunnassa tehtiin kaksi kansanedustajan lakialoitetta, jotka saivat paljon huomiota osakseen. Juho Eerolan (ps) ensimmäisenä allekirjoittamassa lakialoitteessa vaadittiin vieraannuttamiskiellon sisällyttämistä lainsäädäntöön. Aloitetta tuki yhteensä 60 edustajaa yli puoluerajojen.⁶² Samaan aikaan edustaja Pauli Kiurun (kok) ensimmäisenä allekirjoittamassa lakialoitteessa vaadittiin lapsen tapaamisoikeuden estämisen kriminalisointia, jos huoltaja ”tietoisesti, tahallisesti ja toistuvasti estää vahvistetun tapaamisoikeussopimuksen toteutumisen”.⁶³ Edustajat Eerola ja Kiuru palasivat vielä vuonna 2014 lakialoitteisiinsa niihin liittyvissä kirjallisissa kysymyksissään, joissa vaadittiin konkreettisia toimia lainsäädännön ja käytännön kehittämiseksi sekä niin sanotun vieraannuttamisen uhrien oikeuksien turvaamiseksi.⁶⁴

Eronneiden isien aktivoitumista ja toimintaa omissa eturyhmissään esiintyy muissakin länsimaissa. Oikeusvertailevassa väitöstutkimuksessani havaitsin sekä naisten että miesten oikeuksia ajavien ryhmien vaikutuksen huoltajusasioiden ratkaisukäytännössä ilmenevien ihanteiden muuttumiseen useissa vertailumaissa. Isien ryhmät vaativat vertailuun kuuluvana aikana erityisesti yhteishuollon asettamista ensisijaiseksi vaihtoehdoksi eron jälkeen. Liitin äitien ja isien oikeuksia ajavat ryhmät tutkimuksessani vanhemmuuden sukupuoliroolien muuttumiseen.⁶⁵

Tutkimukseni valossa isien oikeuksia ajavat ryhmät ovat tulleet Suomeen melko myöhään. Isäryhmät syntyivät meillä tilanteessa, jossa yhteishuolto oli jo muodostunut vakiintuneeksi ihanneratkaisuksi lapsen huollossa eron jälkeen. Suomessakin isät vaativat kuitenkin miehille parempaa asemaa lasten huollossa ja asumisessa eron jälkeen. Näistä ryhmistä vakiintunein asema

61 KK 364/2007 vp ja ministeri Braxin vastaus. Vähän myöhemmin keskustan kansanedustaja Mikko Savola esitti hyvin saman tyyppisen kirjallisen kysymyksen, jossa arvosteltiin viranomaisia puolueellisesta äitien suosimisesta huoltajusasioissa sekä siitä, että isien ja lasten tapaamiset kysymyksen mukaan estetään usein. Ks. KK 222/2011 vp ja ministeri Guzenina-Richardsonin vastaus.

62 LA 27/2012 vp.

63 LA 28/2012 vp. Oikeusministeriö antoi aloitteen johdosta lausunnon eduskunnan lakivaliokunnan pyynnöstä. Lausunnona ministeriö ei pitänyt perusteltuna esityksen mukaisen säännöksen lisäämistä rikoslakiin. Lausunnon mukaan ehdotettuun pykälään liittyi useita rikosoikeudellisia ongelmia mm. rikostunnusmerkistöltä edellytettävän tarkkarajaisuuden vuoksi. Ks. OM 177/43/2012.

64 KK 319/2014 vp; KK 476/2014 vp. Lakialoitteet ja kirjalliset kysymykset on otettu huomioon parhaillaan käynnissä olevaan lainvalmistelutyössä oikeusministeriössä ks. OM 31/41/2015 s. 3.

65 Kurki-Suonio 1999, erityisesti s. 352–356.

näyttää muodostuneen Isät lasten asialla ry:lle.⁶⁶ Se vastustaa erityisesti lasten vieraannuttamista isistään.

Eroperheissä tapahtuvalla lapsen *vieraannuttamisella* tarkoitetaan eräänlaista erossa asuvan vanhemman ja lapsen välisten tapaamisten tarkoituksellista häirintää ja estämistä. Vieraannuttamiskeskusteluissa mahdollisena vieraannuttajana pidetään erityisesti lapsen luona asuvaa vanhempaa, tavallisimmin lapsen äitiä. Vieraannuttamiskeskusteluun liittyy vakiintuneesti myös näkemys siitä, että tuomioistuimet ja sosiaalitoimet suosivat huoltoratkaisuissaan erityisesti äitejä.

Vieraannuttaminen (*Parental Alienation Syndrome* PAS) on Yhdysvalloissa 1980-luvulla syntynyt melko kiistelty doktriini, jonka mukaan lasten kanssa asuvan vanhemman vieraannuttava käytös aiheuttaa eroperheen lapsissa kielteisiä tunteita erossa asuvaa vanhempaa kohtaan. Yleisesti hyväksyttyä lienee se, että toisen vanhemman mustamaalaaminen ja muu tarkoituksellisesti negatiivissävytteinen käytös toista vanhempaa kohtaan on lapsille vahingollista. Vieraannuttamisdoktriinia on kritisoitu siitä, että lapsen oireilun syiden katsotaan olevan lähivanhemmassa muita mahdollisia syitä oireisiin edes tutkimatta. Vieraannuttamista koskevaa tutkimusta on arvosteltu myös tutkimusten tieteellisistä puutteista.⁶⁷ Suomessa vieraannuttamisesta on kirjoittanut erityisesti aiheesta nyttemmin väitellyt OTT Anja Hannuniemi.⁶⁸

Vaikka vieraannuttamista koskevilla tutkimuksilla on myös ansioita, ne eivät ole pystyneet täysin häivyttämään vieraannuttamisdoktriiniin liittyviä kiistanalaisia näkökohtia. Yhtä mieltä voidaan kuitenkin olla siitä, että lapselle tulee lapsenhuoltolain mukaan turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet, erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä.⁶⁹

Isien oikeuksia ajavien ryhmien näkemykset siitä, että viranomaiset suosisivat huolto- ja tapaamisoikeusriidoissa perusteettomasti äitejä, eivät saa aivan varauksetonta tukea niistä tilastotiedoista, joita huoltoa koskevista ratkaisuista on olemassa. Ne tilastot, jotka näyttävät eronneiden isien

66 On paikallaan kiinnittää huomiota myös sosiaali- ja terveysministeriössä toimivan tasa-arvoasiain neuvottelukunnan TANEn miesjaoston toimintaan ja tavoitteisiin. Hallituskaudella 2015–2019 neuvottelukunta kiinnittää huomiota mm. lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamiseen vastaamaan paremmin nykyisiä perhetilanteita. Samalla vaaditaan erovanhempien oikeuksien ja velvollisuuksien selkeyttämistä. Ks. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.

67 Suomessa vieraannuttamista on kritisoinut erityisesti prof. Irma Lager. Ks. Lager 2008, 799–807; Lager 2009, 651–655. Ks. myös Aaltonen 2009, 54–56.

68 Hannuniemi 2015. Vieraannuttamisesta on julkaistu myös toinen tutkimus: ks. Häkkänen-Nyholm ym. 2013.

69 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 § 1 mom.

näkökulmasta epäsuotuisimmilta lasten asumisen ja huollon näkökulmasta, perustuvat vanhempien keskinäisiin sopimuksiin, jotka sosiaaliviranomaisen on vahvistanut.⁷⁰ Tuomioistuimessa ratkaistuista huoltoriidoista ei saada säännöllisiä tilastotietoja. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosina 2006 ja 2008 tekemien selvitysten mukaan äidit määrättiin lähihuoltajiksi isiä useammin. Ero oli kuitenkin huomattavasti pienempi kuin vanhempien keskinäisissä sopimuksissa. Käräjäoikeuksissa joka kolmannessa huoltoriidassa huoltajaksi määrättiin lapsen isä. Hovioikeudet olivat määränneet neljässä tapauksessa kymmenestä lapset asumaan äidin luokse ja kolmasosassa tapauksia isän luokse.⁷¹

Yhtä kaikki lienee selvää, että isien puheenvuoroista heijastuu myös kokemus oman vanhemmuuden väheksytyksi tulemisesta ja sen ohittamisesta, sekä toisaalta omien lasten suuresta merkityksestä isilleen. Tämä kertoo osaltaan siitä kulttuurisesta muutoksesta, joka liittyy miesten vanhemmuuteen.

Vuoroasuminen – erovanhemmuuden tasajako?

”Kokeile itse”, totesi lastenpsykiatri Jari Sinkkonen Ylen uutisten haastattelussa 22.11.2015. Hänen mukaansa vuoroasumista voi ajatella omalle lapselle, jos kolmen kuukauden kuluttua on sellainen tunne, että ”jee koskaan minulla ei ole ollut näin kivaa kun pakkailen koko ajan laukkujani”.⁷²

Vuoroasumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi asuu vanhempiensa eron jälkeen vuoroin kummankin vanhemman luona. Jaksojen ei tarvitse olla täsmälleen yhtä pitkiä, vaan asumisjakso toisen vanhemman luona voi olla myös merkittävästi toista jaksoa lyhyempi, mutta kuitenkin tavanomaista tapaamisviikonloppua selvästi pidempi.⁷³

70 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastojen mukaan yhteishuollossa olevien lasten asuminen sovitaan äidille 83 % tapauksista. Äitien yksinhuollossa on sopimusten mukaan 6 % lapsista ja isien yksinhuollossa 0,6 %. Suomen virallinen tilasto (SVT): Lapsen elatus ja huolto 2015.

71 Valkama & Lasola 2006; Valkama & Lasola 2008.

72 Marttala 2015. 29.12.2015 julkaistun Ylen uutisen mukaan vuoroasumista koskeva uutinen luettiin n. 130 000 kertaa, ja se olikin vuoden 2015 kolmanneksi luetuin Ylen verkkouutinen.

73 Olen voinut hyödyntää vuoroasumista koskevassa jaksossa notaariseminaarini opiskelijoiden Satu Torssosen ja Sofia Piikin vuoroasumiseen liittyviä notaaritöitä ja seminaarin inspiroivia keskusteluita. Sellaisia käytiin myös maisterivaiheen pro gradu -seminaarissa, jossa Anna Piipponniemi esitteli seminaaritöitään. Esitän kaikille heille lämpimät kiitokset!

Nykyisessä lapsenhuoltolaissa ei ole erityisiä säännöksiä lapsen asumisesta vuoroin kummankin vanhempansa luona. Lapsen huollosta ja tapaamis-oikeudesta annetun lain mukaan lapsen asumista koskeva määräys voidaan antaa vain sellaisena, että lapsi asuu toisen vanhempansa luona, kun vanhemmat eivät asu yhdessä.⁷⁴ Se, että laki ei suosi vuoroasumista, oli 1980-luvun alussa lainsäätäjän tietoinen ratkaisu, jolla poikettiin esimerkiksi Ruotsissa käytössä olleista vaihtoehdoista.⁷⁵ Vuoroasuminen näyttäisi olevan nykyisin Ruotsissa erityisen yleistä (noin 30 % eroperheiden lapsista), mutta se on ruotsalaisen vuonna 2013 julkaistun selvityksen mukaan huomattavan yleistä myös esimerkiksi Tanskassa, Alankomaissa, Yhdysvalloissa ja Yhdistyneessä Kuningaskunnassa.⁷⁶

Viime vuosina vuoroasuminen on kuitenkin selvästi yleistynyt myös Suomessa. Vaikka lapsenhuoltolaissa ei suoraan säädetäkään vuoroasumisesta asumisen vaihtoehtona, vuoroasuminen on mahdollista toteuttaa vahvistamalla lapsen tapaamisoikeus niin laajana, että lapsi tosiasiasa asuu yhtä paljon tai lähes yhtä paljon kummankin vanhemman luona.⁷⁷ Vuoroasuminen on tilastoitu sosiaaliviranomaisen vahvistamista sopimuksista vuodesta 2009 alkaen ja kaikista kunnista vuodesta 2010 alkaen. Tuolloin vuoroasumista koskevia vanhempien keskinäisiä sopimuksia oli vahvistettu koko maassa vajaat kaksi tuhatta. Vuonna 2015 vuoroasumisesta oli sovittu yhteensä noin 2 700 sopimuksessa.⁷⁸ Määrä on luonnollisesti vielä pieni, sillä kaiken kaikkiaan sosiaaliviranomaiset vahvistivat vuonna 2015 lähes 21 000 asumista koskevaa sopimusta, joista vuoroasuminen edustaa siis noin 13 prosenttia. Tilasto näyttää vuoroasumista koskevien sopimusten olevan kuitenkin yleistymässä.

Edellä oleva tilasto ei kerro mitään siitä, vahvistavatko tuomioistuimet vuoroasumista koskevia päätöksiä, jos vanhemmat eivät pääse asiaa yksimielisyyteen. Asennoituminen vuoroasumiseen näyttäisi kuitenkin olevan lastenpsykiatri Sinkkosen tapaan edelleen melko pidättyvää. Vuoroasumista pidetään mahdollisena, mutta ei suinkaan kaikissa tapauksissa.

74 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7 §:n 2 kohta ja 9 §:n 1 mom:n 2 kohta.

75 Auvinen 2006, 237–242, Aaltonen 2009, 97–101. Ks. myös. Linnavuori 2007, jonka arviot vuoroasumisesta ovat pääosin myönteisiä.

76 Bergström ym. 2013.

77 Ks. Gottberg 2007, 162.

78 Tarkat määrät olivat vuonna 2009: 1 461; 2010: 1 941; 2011: 2 023; 2012: 2 392; 2013: 2 118; 2014: 2 499; 2015: 2 727. Tilastointitavan vuoksi on mahdollista, että joukossa on myös sellaisia, jotka ovat muuttaneet aiempaa vuoroasumista koskevaa sopimustaan. Tällöin kysymys ei ole enää ikään kuin uudesta vuoroasumisperheestä. Suomen virallinen tilasto (SVT): Lapsen elatus ja huolto 2015.

Käräjäoikeustuomari Anna-Kaisa Aaltosen käytännönläheisestä monografiasta vuodelta 2009 ilmenee, että vanhempien yhteistyölle ja vuoroasumisen käytännön ratkaisuille voidaan asettaa erityisiä edellytyksiä. Vanhempien tulisi esimerkiksi olla yhteistyökykyisiä, lapsen tarpeet huomioon ottavia ja heidän tulisi asua verrattain lähellä. Ratkaisua ei pidetä lapsen edun mukaisena, elleivät nämä edellytykset täyty.⁷⁹ Vuonna 2008 julkaistun hovioikeusratkaisuja koskevan selvityksen mukaan hovioikeuksien vahvistamista asumismääräyksistä noin seitsemän prosenttia koski vuoroasumista.⁸⁰ Näinkin pieni määrä kuitenkin osoittaa, että eräänlainen läpimurto myös tuomioistuimien suunnalla on tapahtunut. Vuoroasuminen näyttäisi muodostuneen pysyväksi vaihtoehdoksi eikä jääneen vain ohimeneväksi muoti-ilmioiksi, ja se näyttäisi olevan yleistymässä.⁸¹

Vuoroasumista ovat viime aikoina puoltaneet myös isien oikeuksia ajavat ryhmät. Heille vuoroasuminen näyttäisi olevan myönteinen malli yhdenvertaisesta vanhemmuudesta.⁸² ”Kumpi on pahempi: se, että pakataan laukku viikon tai kahden välein – vai se, että menetetään vanhempi kokonaan?” totesi Isät lasten asialla ry:n varapuheenjohtaja Pauli Tossavainen puolestaan Ylen uutishaastattelussa yllä olevasta Jari Sinkkosen kannanotosta. Tossavaisen mukaan lapsen vuoroasuminen poistaa vanhempien ”vallan epätasajaon”. Hänen sanomansa lienee ymmärrettävissä näin: se, että lapsi asuu yksin toisen vanhemman luona, antaa niin sanotulle lähivanhemmalle vallan määrittellä lapsen ja toisen vanhemman, niin sanotun etävanhemman, välistä suhdetta.⁸³

Käytännön tasolla vuoroasumista suosivat tietävästi erityisesti nuoret eronneet vanhemmat sukupuolesta riippumatta. Raija Panttilan mukaan vuoroasumisen valinneille vanhemmille näytti olevan tärkeää vanhempien välinen tasavertaisuus ja oikeudenmukaisuus, mutta myös molempien lapsen kanssa viettämä yhteinen arki, joka on tavanomaista tapaamisviikonloppua pidempi. Samalla korostui kuitenkin ratkaisun yksilöllisyys eli se, että

79 Aaltonen 2009, 97–100.

80 Valkama & Lasola 2008, 71. Tutkimus kattoi kaikki vuonna 2006 Suomen hovioikeuksissa ratkaistut huoltoriidat.

81 Korkeimman oikeuden ennakkotapauskäytännössä vuoroasuminen on ilmennyt toistaiseksi lähinnä elatusapujen määrittelyä koskevilla ratkaisuilla ks. KKO 1997:201; KKO 2001:140; KKO 2010:38. Vuoroasumisesta näyttäisi toteutuneissa tapauksissa olleen yksimielisyyttä, ja erimielisyyttä on ollut vuoroasumiseen liittyvissä muissa näkökohdissa, kuten elatuksen määräytymisessä. Ks. myös KKO 2008:69 laajan tapaamisoikeuden kirjaamisesta.

82 Mm. Etävanhemmat ry, Elatusvelvolliset ry ja Isät lasten asialla ry. Ks. OM 35/2016 s. 10. Ks. myös <http://www.isatlastenasialla.fi/lastenhuoltolaki-uudistuu-seminaari/>

83 Leppävuori 2015.

vanhemmat kokivat vuoroasumisen juuri heidän kohdallaan sopivaksi. Jotkut olivat tyytyväisiä vanhemmuuteen painottuvan ja työhön sekä vapaa-aikaan painottuvan elämän vuorotteluun.⁸⁴

Muutos vuoroasumisen yleistymisessä sekä siihen suhtautumisessa on ollut niin merkittävää, että tämä asia on otettu pohdittavaksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamisen yhteydessä.⁸⁵ Vuoroasumisen ottaminen yhdeksi vaihtoehdoksi lapsenhuoltolakiin edellyttäisi nähtävästi kuitenkin myös monia tarkistuksia ja muutoksia muuhun lainsäädäntöön, kuten sosiaalietuuksien määräytymiseen vuoroasumistilanteissa. Myös varhaiskasvatusta sekä koulunkäyntiä koskevaa lainsäädäntöä pitäisi tarkentaa.⁸⁶

Vuoroasumisen tulevaisuus on kiinnostava vanhemmuuden roolimallien kannalta. Vuoroasuminenhan voisi onnistuessaan murtaa lopullisesti vanhemmuuden sukupuoliroolit. Silti moni – myös vuoroasumista toteuttava vanhempi – kysyy, onko vuoroasuminen hyvä malli lapsen kannalta.⁸⁷ Lasten kokemuksista vuoroasumisesta psykologian alan väitöskirjatutkimuksensa tehnyt Hannariikka Linnavuori tiivistä tutkimustuloksensa seuraavasti:

*Lapset eivät välttämättä koe vuoroasumista niin hankalana kuin usein kuvitellaan. Sen sijaan he pitävät vuoroasumista hyvänä eron jälkeisenä asumisvaihtoehtona, mikäli kaikkein paras eli vanhempien yhdessä asuminen ei ollut enää mahdollista.*⁸⁸

Oikeuden vanhemmuus – lapsen etu

Oikeusjärjestelmässä oikeudelliset käsitteet ovat tärkeitä. On tärkeää, että esimerkiksi avioliitto, isyys, lapsen huolto, adoptio tai elatus ymmärretään oikeusjärjestelmässä samalla tavalla ja että näiden käsitteiden määrittelyssä

84 Panttila 2005, 34 alk.

85 OM 31/41/2015 s. 1–2. Muistiosta annetuista lausunnoista 36 lausunnossa 14:ssä vuoroasumiseen suhtauduttiin myönteisesti. Varauksellisesti vuoroasumiseen suhtauduttiin kahdeksassa lausunnossa. Lisäksi lausunnoissa otettiin kantaa mm. sosiaalietuuksien jakamiseen vuoroasumistilanteissa. OM 35/2016 s. 10.

86 Lapsenhuoltolain uudistamisesta annetuissa lausunnoissa monet lausunnonantajat pitivät tärkeänä etuuksien jakautumisen selvittämistä. Mm. valtionvarainministeriö piti tärkeänä järjestämis- ja kustannusvastuun selvittämistä lapselle järjestettävien julkisten palveluiden osalta. Se piti myös tärkeänä palveluprosessin ja tiedon kulun sujuvuuden selvittämistä. OM 35/2016 s. 10–11.

87 Vuoroasumisen vaikutuksia lapsiinsa pohtivat esimerkiksi Panttilan haastattelemat vanhemmat. Panttila 2005, 48–49.

88 Linnavuori 2007, 154–155.

lainsäädännöllä on tärkeä asema. Vanhemmuus ei kuitenkaan ole sellaisenaan oikeudellinen käsite. Miksi siis olen kirjoittanut siitä?

Mielestäni oikeus määrittelee vanhemmuutta aina, kun se määrittelee vanhemman tai muun vastaavalla tavalla lapsesta huolehtivan aikuisen ja lapsen välistä suhdetta. Oikeus määrittelee sitä, kuka saa tulla vanhemmaksi esimerkiksi hedelmöityshoitojen tai adoption avulla tai millä edellytyksillä isyys voidaan vahvistaa. Oikeus määrittelee vanhemmuutta myös esimerkiksi hyvän huoltajuuden kautta. Lapsen huoltajalla on lapsen huolenpitoon, kasvatukseen ja lapsen itsenäisyyden tukemiseen kuuluvia velvollisuuksia ja oikeuksia. Huoltajat ovat useimmiten lapsen vanhempia, emmekä usein erotakaan näitä kahta toisistaan. Ei myöskään ole ihme, että esimerkiksi eurooppalaisissa yhteyksissä lapsen huoltoa koskeva käsite on korvattu suunnilleen samaa tarkoittavalla käsitteellä *vanhempainvastuu* (*parental responsibility*).⁸⁹ Lapsi on aina riippuvainen siitä huolenpidosta, jota hän saa hänestä huolehtivilta aikuisilta, useimmiten vanhemmiltaan. Hyvään lapsuuteen siis kuuluu hyvä vanhemmuus. Voidaan sanoa, että oikeuden kuva hyvästä vanhemmuudesta on myös kuva siitä, mikä on oikeusjärjestyksessä hyväksyttyä vanhemmuutta, siis siitä, millaista vanhemmuutta pidetään lapsen edun mukaisena.

Tämän vuoksi on mielenkiintoista katsoa, miten oikeuden kuva vanhemmuudesta muuttuu. Vanhemmuuteen liittyvää lähihistoriaa seuraamalla voi mielestäni samalla vakuuttua siitä, että muutos on myös välttämätöntä. Kuva hyvän vanhemman sukupuolesta, sukupuolisesta suuntautumisesta tai vanhemman parisuhteesta, johon lapsi syntyy, ei ole pysynyt samana viimeisten vuosikymmenten aikana. Tarkastelen lopuksi hyväksytyin vanhemmuuden kuvaa eri puolilta ja teen samalla yhteenvetoa edellä olevasta.

Oikeuden kuvassa äitiydestä ei näyttäisi tapahtuneen kovin paljoa. Muutokset liittyvät lähinnä samaa sukupuolta olevien parien äitiyteen. Mahdollisuus vahvistaa naisparin yhteinen vanhemmuus mahdollisimman pian lapsen syntymän jälkeen on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä äitiyslakiehdotusta koskevan kansalaisaloitteen pohjalta. Muutos ei koskisi kovin suurta osaa vanhemmista, mutta sen periaatteellista merkitystä voidaan silti pitää tärkeänä. Mahdollista muutosta voidaan myös luonnehtia varovaiseksi. Kahden naisen avioliiton ei ehdoteta aikaansaavan isyysoloittamaan verrattavaa suoraan lakiin perustuvaa ”äitiysolettamaa”, vaan toisen äidin tulisi erikseen tunnustaa lapsi.

89 Ks. esim. asetus (EY) N:o 2201/2003 tuomioistuimen toimivalta sekä tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioissa.

Varovaisuus on myös käytännön seurausta siitä, että lain on tarkoitus koskea vain hedelmöityshoitolailla säädettyjä hedelmöityshoitoja.⁹⁰

Tasa-arvoisen avioliittolain voimaantulo liittännäisuidustuksineen on periaatteessa parantanut kaikkien samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuuksia vanhemmuuteen sen vuoksi, että samaa sukupuolta olevien puolisoiden on nyt mahdollista adoptoida yhdessä myös muu kuin toisen parin oma lapsi. Uudistuksen merkitys on toistaiseksi varsin teoreettinen, sillä käytännössä tällaisia adoptiota ei ole odotettavissa. Voidaan silti ehkä sanoa, että siinä kuvassa parisuhteesta, joka välttämättä sisältyy vanhemmuuden kuvaan, on myös tapahtunut eräänlainen periaatteellinen siirtymä. Samaa sukupuolta olevien parisuhde on nyt sillä tavoin oikeudellisesti vakiintunut, että nähdäkseni se tulee vastaisuudessa ottaa jollain tavoin huomioon kaikissa lapsia koskevan lainsäädännön uudistuksissa. Sateenkaariperheiden vanhemmuutta koskevassa lainsäädännössä ei rästä huolimatta liene lyhyellä aikavälillä odotettavissa kovin suuria muutoksia. Etenkin miesparien vanhemmuus jää oikeuden kuvassa vielä kovin himmeäksi. Äitiyslakityöryhmän mietinnössä ja sitä seuranneessa kansalaisaloitteessa ei myöskään ehdoteta, että lapselle olisi mahdollista vahvistaa useampi kuin kaksi vanhempaa. Varsinkin niin sanottuihin apilaperheisiin liittyvä toive mahdollisuudesta kahta useampaan oikeudelliseen vanhempaan ei siis ole toteutumassa lähiaikoina.

Vanhemman parisuhteen laatu liittyy olennaisella tavalla oikeuden kuvaan hyvästä vanhemmuudesta. Parisuhteen monipuolistuminen näkyy myös siinä, että vanhempien avoliitto vaikuttaa olevan entistä vahvempi vaihtoehto. Isyyden tunnustamismenettelyssä vakiintunut avoliitto mahdollistaa yksinkertaisemman isyyden tunnustamisen ja yhteishuoltosopimuksen tekemisen äitiysneuvolassa ennen lapsen syntymää. Silti avoliitto ”häviää” vielä avoliitolle ainakin adoptiolapsen edun näkökulmasta. Laki ei mahdollista avopuolisoiden yhteisadoptiota.

Sateenkaariperheitä lukuun ottamatta vanhemmuuden sukupuolittuneessa kuvassa on viime aikoina korostunut erityisesti isyyden ja isien merkitys. Isät toivovat lapsia, haluavat vahvistaa oikeudellisen suhteensa lapsiinsa ja haluavat myös osallistua lastensa elämään eron jälkeen niin arkena kuin pyhinäkin. Isien vanhemmuuden muutokset näyttävät ikään kuin parannuksina, pois syrjitystä asemasta. Isyyden selvittämismenettelyssä isien asema onkin ollut alisteinen äitien asemalle, sillä äideillä on aiemmin ollut huomattavan paljon oikeudellista ja myös tosiasiallista määräysvaltaa siinä,

90 Ks. OM 50/2014 s. 16.

onko lapsen isyyttä voitu selvittää vai ei. Nykyinen isyyslaki näyttäisikin vahvistaneen sellaiset kulttuuriset muutokset, jotka on nyt koettu tasa-arvoisiksi, oikeudenmukaisiksi ja lapsen edun mukaisiksi.

Lapsen huollon ja asumisen määräytymiseen ei lainsäädännössä ole ollut mitään avoimesti äitejä suosivia kriteereitä. Ne äitejä suosivat käytännöt, joista parhaillaan myös kiistellään, näyttäisivät olevan ikään kuin seurausta vanhemmuuden vakiintuneista käytännöistä, kulttuurisista vanhemmuuden kuvista. Aiemman tutkimuksen valossa näyttäisi siltä, että lasten eron jälkeisen huollon ja asumisen sekä tapaamisoikeuden vakiintuneiden käytäntöjen muutos edellyttää usein sellaisia äitien tai isien ryhmiä, jotka ryhtyvät voimakkaasti ajamaan asiaa, kuten Suomessa vaikuttavat isien ryhmät tällä hetkellä tekevät. Vakiintuneet käytännöt vaatisivat muuttuakseen jonkinlaista ravistelua ja kritiikkiä. Kaiken kaikkiaan vanhemmuuden kulttuurisessa kuvassa isyyden merkitys myös eron jälkeisessä vanhemmuudessa on siis kasvamassa. Siitä, vaatiiko tämän muutoksen toteutuminen muutoksia myös lainsäädäntöön, keskustellaan parhaillaan.

Kulttuurinen siirtyminen eron jälkeiseen vuoroasumiseen on kaikkia erovanhempia ja lapsia ajatellen toteutunut vielä verrattain pienimuotoisena. Tähän vaikuttanee myös se, ettei lainsäädäntö ole ratkaisullaan tukenut lasten vuoroasumista vanhempien eron jälkeen. Kyseessä voi kuitenkin olla – ainakin osin – eräänlainen kulttuuristen edelläkävijävanhempien joukko. Nykyinen niin sanottu oikeudellinen yhteishuolto yleistyi aikanaan tällä tavoin. Siinä tapauksessa vuoroasuminen saattaa yleistyä tulevaisuudessa merkittävästi. Edistyksellisenä vuoroasumisessa voidaan pitää sitä, että siinä toteutetaan perinteisistä sukupuolirooleista kokonaan irtautunutta lapsen huolenpito- ja kasvatuskäytäntöä. Vuoroasumisen yleistymiseen vaikuttaa luonnollisesti, saako vuoroasuminen paikkansa myös oikeuden kuvassa erovanhemmudesta. Nähdäänkö vuoroasuminen lainsäädännössä lapsen edun mukaisena vanhemmuuden toteuttamisen muotona?

Jos oikeuden ja kulttuurin kuvaa vanhemmuudesta tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan havaita, että kaikista eri kuvakulmista tarkasteltuna vanhemmuus näyttäytyy entistä aktiivisempänä ja lapsesta kiinnostuneempänä. Tämä on luonnollisesti hyvä muutos lasten näkökulmasta. Kuvasta näyttävät puuttuvan sellaiset vanhemmat, joille vanhemmuus on ikävä velvollisuus, kuten maksamaton elatusvelka. Nekin vanhemmat, jotka eivät esimerkiksi tapaa lapsiaan, vaativat sitä äänekkäästi.

Edellä oleva kuva ei tietenkään ole täydellinen. Siitä puuttuvat esimerkiksi sellaiset vanhemmuuteen aktiivisesti osallistuvat tahot, joilla ei ole

oikeudellisesti vahvistettua asemaa, kuten isovanhemmat tai sijaisvanhemmat, tai sellaiset tilapäiset lapsen tukihenkilöt, jotka tulevat avuksi vaikeissa oikeudellisissa prosesseissa, kuten rikos- tai lastensuojeluprosesseihin huoltajan sijaan määrättävät edunvalvojat tai edustajat, jotka tukevat ja edustavat ilman huoltajaa maahan tulleita lapsia erityisesti turvapaikanhakuprosesseissa. Näiden lapsen tarvitseman huolenpidon, tuen ja suojan antajien – siis kaikkien vanhemmuuden eri muotojen – kehittymiseen ja kuvaamiseen myös oikeuden näkökulmasta on syytä tulevaisuudessa kiinnittää huomiota.

Lähteet ja kirjallisuus

Aaltonen, Anna-Kaisa

2009 Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki: Edita.

Adoptiolaki

2012 Adoptiolaki 22/2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120022?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=adoptiolaki> (viitattu 16.6.2017).

Asetus (EY) N:o 2201/2003

Tuomioistuimen toimivalta sekä tuomioiden tunnustaminen ja täytäntöönpano avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioissa. <http://fi.vlex.com/vid/tuomioiden-yt-avioliittoa-vanhempainvastuuta-37077219> (viitattu 16.6.2017).

Auvinen, Maija

2006 Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Suomalainen lakimiesyhdistys A-sarja N:o 272. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Avioliittolaki

1929 Avioliittolaki 234/1929. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=avioliittolaki> (viitattu 16.6.2017).

Bergström, Malin & Modin, Bitte & Fransson, Emma & Rajmil, Luis & Berlin, Marie & Gustafsson, Per A. & Hjern, Anders

2013 Living in Two Homes. A Swedish National Survey of Wellbeing in 12 and 15 Year Olds with Joint Physical Custody. BCM (BioMed Central) Public Health 13:868. <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-13-868> (viitattu 9.6.2017).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

EIT Nylund-tapaus

Isyyden vahvistaminen 26.9.1999. <http://finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/1999/19991500> (viitattu 16.6.2017).

EIT Grönmark-tapaus

Yksityiselämän suoja – Isyyden vahvistaminen 6.7.2010. <http://finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/2010/20104059> (viitattu 16.6.2017).

EIT Backlund-tapaus

Yksityiselämän suoja – Isyyden vahvistaminen 6.7.2010. <http://finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/2010/20104060> (viitattu 16.6.2017).

Gottberg, Eva

2007 Lapsen ja muualla asuvan vanhemman henkilökohtaisen suhteen sääntelystä. – Defensor Legis DL, 155–170.

2010 Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 5. täys. uud. p. Turku: Turun yliopisto.

Hallituksen esitykset

HE 147/1978

Hallituksen esitys eduskunnalle Lapseksiottamista koskevan lainsäädännön uudistamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2011/20110047?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=HE%20147%2F1978> (viitattu 9.6.2017).

HE 76/2002

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sukusolujen ja alkioiden käytöstä hedelmöityshoidossa ja isyyslain muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020076?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=HE%2076%2F2002> (viitattu 9.6.2017).

HE 3/2006 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060003?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=HE%203%2F2006%20vp> (viitattu 9.6.2017).

HE 47/2011 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2011/20110047?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=HE%2047%2F2011%20vp> (viitattu 9.6.2017).

HE 91/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140091?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=HE%2091%2F2014%20vp> (viitattu 9.6.2017).

2015 Hallituksen esitys eduskunnalle äitiyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-japerintooikeus/K3ACbrH9l/Aitiyslaki_kokeilu_luonnostekstilla.pdf (viitattu 16.6.2017).

Hannuniemi, Anja

2015 Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa. Oikeussosiologinen tutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Helin, Markku

2016 Isyyslaki. Helsinki: Talentum Pro.

Hirviniemi, Henrik

2017 Vanhemmuuden muutoksia ja oikeudellistuva sateenkaarivanhemmuus. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.

Häkkinen-Nyholm, Helinä & Laajasalo, Taina & Tuuri, Tiina

2013 Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta. Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Espoo: PsyJuridica.

Isyyslaki

2015 Isyyslaki 11/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150011> (viitattu 16.6.2017).

Isät lasten asialla

<http://www.isatlastenasialla.fi/> (viitattu 16.6.2017).

Isätoimikunnan mietintö

1991 Isätoimikunnan mietintö – Betänkande av pappakommissionen. Komiteamietintö B 1991:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Joensuu, Matti

1972 Avoliitto, avioliitto, perhe. Helsinki: WSOY.

Kansalaisaloite äitiyslaiksi

KAA 3/2016 vp

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/1669> (viitattu 9.6.2017).

Kasurinen, Jonna Maarit

2007 Isyyden selvittämistä koskevat neuvottelut lastenvalvojan työssä. Kehysanalyttinen tarkastelu. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. Kuopion yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20090007/urn_nbn_fi_uef-20090007.pdf (viitattu 9.6.2017).

Kirjalliset kysymykset eduskunnassa

KK 958/2005 vp

Isyylain muuttaminen. Edustaja Eero Akaan-Penttilä. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_958+2005.pdf#search=KK%20958%2F2005%20vp (viitattu 9.6.2017).

KK 868/2006 vp

Isyyden tunnustaminen. Edustaja Rosa Meriläinen. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_868+2006.pdf#search=KK%20868%2F2006 (viitattu 9.6.2017).

KK 364/2007 vp

Miesten huoltajuusoikeuksien parantaminen. Edustaja Matti Kauppila ym. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_364+2007.pdf#search=KK%20364%2F2007%20vp (viitattu 9.6.2017).

KK 172/2008 vp

Isyyden tunnustamisen nopeuttaminen. Edustaja Sari Palm. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_172+2008.pdf#search=KK%20172%2F2008%20vp (viitattu 9.6.2017).

KK 465/2009 vp

Lapsen biologisen isän oikeudet. Edustaja Timo Heinonen. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_465+2009.pdf#search=KK%20465%2F2009%20vp (viitattu 9.6.2017).

KK 222/2011 vp

Isien tasa-arvoinen kohtelu lasten huoltajuuskiistoissa. Edustaja Mikko Savola. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_222+2011.pdf#search=KK%20222%2F2011%20vp (viitattu 9.6.2017).

KK 319/2014 vp

Lakivaliokunnan kirje 15.11.2013 oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle liittyen lapsen tapaamisoikeutta koskevaan lainsäädäntöön ja käytäntöön sekä kehittämistarpeisiin. Edustaja Pauli Kiuru ym. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_319+2014.pdf#search=KK%20319%2F2014%20vp (viitattu 9.6.2017).

KK 476/2014 vp

Lapsen ja etävanhemman oikeuksien turvaaminen. Edustaja Juho Eerola ym. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_476+2014.pdf#search=KK%20476%2F2014%20vp (viitattu 9.6.2017).

Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset

KKO 1997:201

Lapsen elatus – Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/19970201?allWords=KKO+1997%3A+201&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=156395> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2001:140

Lapsen elatus – Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20010140?allWords=KKO+2001%3A140&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=156968> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2008:69

Lapsen tapaamisoikeus. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20080069?allWords=KKO+2008%3A69&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=442339> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2010:38

Lapsen elatus. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20100038?allWords=KKO+2010%3A38&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=481605> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2012:11

Isyys – Isyyden vahvistaminen. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20120011?allWords=KKO+2012%3A11&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=536992> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2014:13

Isyys – Isyyden vahvistaminen. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20140013?allWords=KKO+2014%3A13&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=618673> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2014:14

Isyys – Isyyden vahvistaminen. <https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20140014?allWords=KKO+2014%3A14&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=618674> (viitattu 16.6.2017).

KKO 2015:59

Oikeudenkäyntimenettely.

<https://www.edilex.fi/kko/ennakkopaatokset/20150059?allWords=KKO+2015%3A59&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=645874> (viitattu 16.6.2017).

Kurki-Suonio, Kirsti

1988 Inseminaatio, naisen itsemääräämisoikeus ja lapsen etu. – Oikeus 1/1988, 56–66.

1999 Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen A-sarja N:o 222. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

Lager, Irma

2008 Tuomari ja teoria nimeltä PAS. – Lakimies 5/2008, 799–807.

2009 PAS tulilinjalla Yhdysvalloissa. – Lakimies 4/2009, 651–655.

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta

2011 Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 26/2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110026> (viitattu 16.6.2017).

Laki hedelmöityshoidoista

2006 Laki hedelmöityshoidoista 1237/2006.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061237?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20hedelm%C3%B6ityshoidoista> (viitattu 16.6.2017).

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

1983 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> (viitattu 16.6.2017).

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

2005 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta 378/2005.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050378> (viitattu 16.6.2017).

Laki rekisteröidystä parisuhteesta

2001 Laki rekisteröidystä parisuhteesta 950/2001.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010950?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20rekister%C3%B6idyst%C3%A4%20parisuhteesta> (viitattu 16.6.2017).

Lakialoitteet

LA 27/2012 vp

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta. Edustaja Juho Eerola ym. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/la_27+2012.pdf#search=LA%2027%2F2012%20vp (viitattu 9.6.2017).

LA 28/2012 vp

Laki rikoslain 25 luvun muuttamisesta. Edustaja Pauli Kiuru ym. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/la_28+2012.pdf#search=LA%2028%2F2012%20vp (viitattu 9.6.2017).

Leppävuori, Anna

2015 Vuoroasumisen kannattaja: on parempi pakata laukku kuin menettää toinen vanhempi. Ylen uutiset 24.11.2015 <http://yle.fi/uutiset/3-8475053> (viitattu 16.6.2017).

Linnavuori, Hannariikka

2007 Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Diss. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 313. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf> (viitattu 9.6.2017).

Mahkonen, Sami

1978 Johdatus perheoikeuden historiaan. Helsinki: Suomen Lakimiesliiton Kustannus.

Marttala, Karoliina

2015 Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen tyrmää erolasten vuoroasumisen: ”Naurettava, mekanistinen lähestymistapa.” Ylen uutiset 22.11.2015. <http://yle.fi/uutiset/3-8470774> (viitattu 22.4.2017).

Mattila, Heikki E.S.

1980 Isyys. – Lapsioikeuden pääpiirteet. Toim. Heikki Mattila. Helsinki: Juridica. 17–58.

Mikkola, Matti

1972 Avioton lapsi. Forum-Oikeustiede. Helsinki: Tammi.

Oikeusministeriö

OM 177/43/2012

Oikeusministeriön lausunto 26.11.2012.

OM 56/2013

Isyyslain uudistaminen. Isyyslain uudistamistyöryhmä. Mietintöjä ja lausuntoja. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1384174166812/Files/OMML_56_2013_Isyyslain_uudistam_178_s.pdf (viitattu 9.6.2017).

OM 50/2014

Äitiyden sääntely. Äitiyslakityöryhmän mietintö. Mietintöjä ja lausuntoja. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1415784980693/Files/OMML_50_2014_Aitiyslaki_120_s.pdf (viitattu 9.6.2017).

OM 31/41/2015

Muistio lapsenhuoltolain uudistamistarpeista 25.1.2016. http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-japerintooikeus/RNcywMIOB/Muistio_lapsenhuoltolain_uudistamistarpeista_25.1.2016.pdf (viitattu 9.6.2017).

OM 35/2016

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen. Näkemyksiä uudistamistarpeista sekä tiivistelmä lausunnoista. Mietintöjä ja lausuntoja. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1471849459408/Files/OMML_35_2016_Lapsen_huolto_Lausuntotiivistelma.pdf (viitattu 9.6.2017).

OM 36/2016

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain muutostarpeet. Yhteenveto verkkokeskustelusta oikeusministeriön vaikuta-lakiin. fi-sivuilla. Mietintöjä ja lausuntoja. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1471846510433/Files/36_2016_Lapsen_huolto_verkkokeskustelu_Kemppainen.pdf (viitattu 9.6.2017).

Panttila, Raija

2005 Kahden kodin lapsuus. – Katsaus vuorottelevan asumisen kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 1/2005.

Piipponniemi, Anna

2017 Ero lapsiperheessä. Vuoroasumisen mahdollinen vaikutus elatusavun määräytymiseen. Pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma

22.6.2011 <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a> (viitattu 9.6.2017).

Sateenkaariperheet ry:n perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2014–2019

2014 http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/VAHVISTETTU_Sateenkaariperheet_ry_n_perhepoliittiset_tavoitteet_vuosille_20142019.pdf (viitattu 9.6.2017).

Sihvo, Jouko

1976 Avioliitto ja avioero. Tutkimus eräistä avioliittoa ja avioeroa koskevista käsityksistä ja käyttäytymismuodoista 1940-luvun lopusta lähtien Suomessa. Kirkon tutkimuslaitos Sarja A 30. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos.

Suomen virallinen tilasto (SVT)

Adoptiot [verkkajulkaisu]. ISSN=1797-7363. 2015. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.6.2017].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/adopt/2015/adopt_2015_2016-06-10_tie_001_fi.html

Lapsen elatus ja huolto 2015 [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-0887. 2016, Tilastoraportti. Sosiaaliturva 2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 9.6.2017].

Saantitapa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130561/Tr11_16.pdf?sequence=4 Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2014, Liitetaulukko 3. Lapsiperheet tyypeittäin 1950–2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.6.2017].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_003_fi.html

Perheet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2015, 4. Maakuntien välillä eroja perhetyypeissä – aviopariperhe silti yleisin. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.6.2017].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2015/02/perh_2015_02_2016-11-25_kat_004_fi.html

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

<http://tane.fi/hallitusohjelmatavoitteet-2015-2019> (viitattu 6.4.2017).

Valkama, Elisa & Lasola, Marjukka

2006 Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Helsinki: Optula.

2008 Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa (2006) ja hovioikeuksissa (2008). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 234. Helsinki: Optula.